Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIK GENERALNEJ
LAILI MEDINY
przedstawiona w dniu 20 czerwca 2024 r.[1]

Sprawa C-197/23

S. S.A.
przeciwko
C. sp. z o.o.,
przy udziale:
Prokuratora Prokuratury Regionalnej w Warszawie

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska)]

Odesłanie prejudycjalne – Państwo prawne – Artykuł 19 ust. 1 TUE – Środki prawne – Skuteczna ochrona sądowa – Niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy – Zasada „wewnętrznej" niezawisłości sędziowskiej – Przepisy prawa krajowego regulujące losowy przydział spraw sędziom – Zmiana składu sądu – Rażące naruszenie przepisów prawa krajowego – Przepisy zakazujące sądowi drugiej instancji stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji

1. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska)[2] dotyczy wykładni art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, rozpatrywanych w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą"). Powództwo w postępowaniu głównym wniosła S. S.A. (zwana dalej „spółką S") przeciwko C. sp. z o.o. (zwanej dalej „spółką C") w przedmiocie ramowej umowy handlowej.

2. Niniejsza sprawa dotyczy zasadniczo dwóch zagadnień. Po pierwsze, Trybunał ma rozstrzygnąć kwestię, czy nieprawidłowy (ponowny) przydział konkretnej sprawy referentowi w postępowaniu krajowym jest objęty zakresem stosowania art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE. Innymi słowy, czy taki nieprawidłowy (ponowny) przydział może podważyć postrzeganie sądów i trybunałów jako niezawisłych i bezstronnych w szczególności w przypadku, gdy ten nieprawidłowy (ponowny) przydział (i) stanowi rażące naruszenie obowiązujących przepisów prawa krajowego i (ii) nie może zostać poddany kontroli sprawowanej przez sąd drugiej instancji w ramach postępowania odwoławczego ze względu na fakt, iż owe przepisy krajowe wyraźnie zakazują takiego środka odwoławczego? Druga powiązana kwestia dotyczy tego, czy taka nieprawidłowość, która wiąże się w szczególności z brakiem kontroli sądowej lub środka odwoławczego, stanowi naruszenie wymogów skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem

[1] Język oryginału: angielski.

[2] Postanowienie odsyłające wydano w dniu 28 kwietnia 2022 r., ale wpłynęło ono do sekretariatu Trybunału w dniu 24 marca 2023 r.

ustanowionym uprzednio na mocy ustawy; chodzi o ustalenie, czy każda nieprawidłowość w (ponownym) przydziale sprawy referentowi mogłaby wzbudzić w przekonaniu jednostek wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności sędziego, któremu sprawę (ponownie) przydzielono.

I. Ramy prawne

A. Kodeks postępowania cywilnego

3. Artykuł 47 § 1 kodeksu postępowania cywilnego [3] stanowi, że „[w] pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej".

4. Zgodnie z art. 379 pkt 4 k.p.c. „[n]ieważność postępowania zachodzi […] jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy".

5. Artykuł 386 § 2 k.p.c. stanowi, że „[w] razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania".

B. Prawo o ustroju sądów powszechnych

6. Artykuł 45 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych [4] stanowi, co następuje:

„§ 1. Sędziego lub asesora sądowego w jego czynnościach może zastąpić sędzia lub asesor sądowy tego samego sądu, a także sędzia delegowany na podstawie art. 77 § 1 albo 8.

§ 2. Zastąpienie, o którym mowa w § 1, może nastąpić na podstawie zarządzenia przewodniczącego wydziału lub prezesa sądu, wydanego na wniosek sędziego lub asesora sądowego albo z urzędu, w celu zapewnienia sprawności postępowania.

[…]".

7. Zgodnie z art. 47a § 1 p.u.s.p. „[s]prawy są przydzielane sędziom i asesorom sądowym losowo, w ramach poszczególnych kategorii spraw, chyba że sprawa podlega przydziałowi sędziemu pełniącemu dyżur".

8. Artykuł 47b p.u.s.p. przewiduje:

„§ 1. Zmiana składu sądu może nastąpić tylko w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie. Przepis art. 47a stosuje się odpowiednio.

[3] Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r., poz. 1805, ze zm.) (zwana dalej „k.p.c.").

[4] Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r., poz. 2072) (zwana dalej „p.u.s.p."), zmieniona ustawą z dnia 20 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 190) (zwaną dalej „ustawą z dnia 20 grudnia 2019 r.").

§ 2. Jeżeli konieczne jest podjęcie czynności w sprawie, w szczególności gdy wynika to z odrębnych przepisów lub przemawia za tym wzgląd na sprawność postępowania, a skład sądu, któremu została przydzielona sprawa, nie może jej podjąć, czynność ta jest podejmowana przez skład sądu wyznaczony zgodnie z planem zastępstw, a jeżeli czynność nie jest objęta planem zastępstw, przez skład sądu wyznaczony zgodnie z art. 47a.

§ 3. Decyzje w sprawach, o których mowa w § 1 i 2, podejmuje prezes sądu albo upoważniony przez niego sędzia.

[…]".

9. Ustawą z dnia 20 grudnia 2019 r. do art. 55 p.u.s.p. dodano § 4 o następującym brzmieniu:

„Sędzia może orzekać we wszystkich sprawach w swoim miejscu służbowym, a w innych sądach w przypadkach określonych w ustawie (jurysdykcja sędziego). Przepisy o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu nie ograniczają jurysdykcji sędziego i nie mogą być podstawą stwierdzenia sprzeczności składu sądu z przepisami prawa, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia".

10. Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r. przepis art. 55 § 4 p.u.s.p. stosuje się także do spraw wszczętych lub zakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r.

C. Regulamin z 2015 r.

11. Paragraf 43 ust. 1 regulaminu z 2015 r.[5] stanowi, że „[s]prawy są przydzielane referentom (sędziom i asesorom sądowym) losowo, zgodnie z ustalonym podziałem czynności, przez narzędzie informatyczne [(zwane dalej »SLPS«)[6]] działające w oparciu o generator liczb losowych, oddzielnie dla każdego repertorium, wykazu lub innego urządzenia ewidencyjnego, chyba że przepisy niniejszego rozporządzenia przewidują inne zasady przydziału. […]".

12. Zgodnie z § 52b tego regulaminu:

„1. Plan zastępstw określa zastępców (sędziów, asesorów sądowych i ławników) na każdy dzień roboczy.

2. Plan dyżurów określa sędziów i asesorów sądowych pełniących dyżur na każdy dzień.

3. Plany zastępstw i dyżurów określają liczbę zastępców i pełniących dyżur w danym okresie, wydziały lub rodzaje spraw przypisane zastępcom i pełniącym dyżur oraz kolejność podejmowania czynności w zastępstwie i przydziału spraw pełniącym dyżur w przypadku większej liczby zastępców i pełniących dyżur.

[…]".

[5] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 2316) (zwane dalej „regulaminem z 2015 r.").

[6] System Losowego Przydziału Spraw.

13. Paragraf 52c regulaminu z 2015 r. stanowi:

„1. W razie nieobecności referenta na posiedzeniu przewodniczący wydziału zarządza odwołanie posiedzenia, jeżeli jest możliwe zawiadomienie osób uczestniczących, chyba że sprawność postępowania w sposób oczywisty wymaga odbycia posiedzenia.

2. Sprawę, w której posiedzenie nie zostało odwołane, rozpoznaje zastępca przewidziany w planie zastępstw na dany dzień. Jeżeli nie było możliwe należyte przygotowanie się zastępcy do sprawy lub rozpoznanie przez niego sprawy wymagałoby powtórzenia znacznej części postępowania, przewodniczący wydziału zarządza odwołanie posiedzenia. […]

[…]

4. Zastępca jest uprawniony do przydzielenia sobie sprawy rozpoznawanej na podstawie ust. 2. W takim przypadku narzędzie informatyczne przydzieli zastępcy o jedną sprawę mniej w tej samej kategorii.

[…]”.

II. Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania głównego oraz pytania prejudycjalne

14. W dniu 27 kwietnia 2018 r. spółka S wniosła do Sądu Okręgowego w Warszawie (Polska) powództwo o zapłatę. Spółka S występuje jako nabywca, na podstawie umowy cesji, wierzytelności przysługujących wobec spółki C działającej w sektorze handlu detalicznego. Spółka S wnosi o zasądzenie od spółki C kwoty 4 572 648 PLN (złotych polskich, około 1 045 000 EUR), odpowiadającej premiom pieniężnym od obrotu osiągniętego w danym roku obrachunkowym (zaległe marże), które otrzymała ona w ramach umowy ramowej zawartej z cedentem. Zdaniem spółki S pobranie tych premii było sprzeczne z krajowym prawem konkurencji.

15. Sprawę przekazano XVI Wydziałowi Gospodarczemu tego sądu i – w ramach teleinformatycznego systemu losowego przydziału spraw – przydzielono sędzi E.T., zastępczyni przewodniczącej tego wydziału, orzekającej w składzie jednego sędziego.

16. Jednakże w dniu 25 marca 2019 r., to jest w dniu rozprawy, sędzia E.T. była nieobecna z powodu urlopu na żądanie, wobec czego przewodnicząca XVI Wydziału Gospodarczego wyznaczyła sędzię J.K., pełniącą dyżur w tym dniu, do rozpoznania sprawy, w związku z czym przydzielono jej tę sprawę.

17. Wyrokiem z dnia 16 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie, w którego składzie orzekającym zasiadała jednoosobowo sędzia J.K., oddalił powództwo spółki S.

18. W dniu 27 października 2019 r. spółka S wniosła apelację do Sądu Apelacyjnego w Warszawie (Polska), który jest sądem odsyłającym w niniejszej sprawie.

19. W apelacji spółka S podniosła zarzut nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c. z uwagi na sprzeczność składu orzekającego tego sądu z przepisami prawa w związku z naruszeniem zasady niezmienności składu orzekającego poprzez rozpoznanie sprawy przez sędzię J.K. w miejsce wylosowanej w SLPS sędzi referent E.T.

20. Po podjęciu wobec sądu pierwszej instancji szeregu czynności weryfikacyjnych i kontrolnych [7] w celu zbadania zgodności z prawem postępowania przed tym sądem sąd odsyłający stwierdza, że zmiana składu sądu orzekającego w pierwszej instancji – w zakresie, w jakim sprawa została rozpoznana przez sędzię J.K. zamiast pierwotnie wyznaczonej sędzi referent E.T. – nastąpiła z rażącym naruszeniem przepisów prawa krajowego dotyczących przydziału spraw oraz wyznaczania i zmiany składów sądu, a mianowicie art. 47b § 1 p.u.s.p. w związku z § 52c ust. 4 regulaminu z 2015 r. Podkreśla on również, że nie dopełniono wszystkich niezbędnych formalności dotyczących takiego zastąpienia, i podejrzewa jednocześnie, że sąd pierwszej instancji zmienił niektóre dokumenty w celu zaradzenia a posteriori tym nieprawidłowościom.

21. Sąd odsyłający twierdzi, że nie zna powodu tego zastąpienia, które uważa za nieprawidłowe i celowe, i wskazuje jednocześnie, że skorzystanie z takiego mechanizmu mogłoby prowadzić do przejęcia przez jednego sędziego od drugiego stosunkowo dużej liczby spraw.

22. Podkreśla też, że teoretycznie nie można wykluczyć, iż w delikatnych sprawach skład sądu orzekającego jednoosobowo może zostać celowo zmieniony. Może tak być, w przypadku gdy pierwotnie wylosowany w SLPS sędzia wyznacza rozprawę na dzień, w którym będzie on przebywał na urlopie na żądanie, a fakt jego nieobecności zostaje wykorzystany w celu zastąpienia go przez sędziego, który w tym dniu pełni dyżur na podstawie planu dyżurów i którego nazwisko może być znane z góry.

23. Wreszcie sąd odsyłający przytacza uchwały Sądu Najwyższego (Polska), zgodnie z którymi wyznaczenie składu orzekającego z naruszeniem przepisów prawa krajowego dotyczących przydziału spraw oraz wyznaczania i zmiany składów orzekających może stanowić podstawę stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c.

24. Zauważa on jednak, że od czasu wprowadzenia art. 55 § 4 p.u.s.p. wszelka kontrola w tym zakresie w ramach apelacji jest zakazana.

25. W tych okolicznościach sąd odsyłający postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 i art. 19 ust. 1 akapit drugi [TUE] w zw. z art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że nie jest sądem niezawisłym, bezstronnym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i zapewniającym skuteczną ochronę prawną sąd pierwszej instancji państwa członkowskiego […], w składzie którego jednoosobowo zasiada sędzia tego sądu wyznaczony do rozpoznania sprawy z rażącym naruszeniem przepisów prawa krajowego o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu?

2) Czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 i art. 19 ust. 1 akapit drugi [TUE] w zw. z art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one stosowaniu przepisów prawa krajowego, takich jak art. 55 § 4 [zdanie drugie] [p.u.s.p] w zw. z art. 8 [ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r.], w zakresie, w jakim zakazują one sądowi drugiej instancji stwierdzenia […] nieważności postępowania przed sądem krajowym pierwszej instancji w sprawie wszczętej przed tym sądem z powodu sprzeczności składu tego sądu z przepisami, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia, jako

[7] Aż trzydzieści sześć punktów postanowienia odsyłającego poświęcono czynnościom weryfikacyjnym i kontrolnym (zob. pkt 21–56 tego postanowienia).

sankcji prawnej zapewniającej skuteczną ochronę prawną w przypadku wyznaczenia sędziego do rozpoznania sprawy z rażącym naruszeniem przepisów prawa krajowego o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu?”.

III. Postępowanie przed Trybunałem

26. Uwagi na piśmie złożyli spółka C (pozwana w postępowaniu głównym), Prokurator Prokuratury Regionalnej w Warszawie (Polska) (zwany dalej „prokuratorem regionalnym”), rząd polski i Komisja Europejska. W dniu 7 marca 2024 r. odbyła się rozprawa, podczas której reprezentowane były wszystkie wyżej wymienione strony, z wyjątkiem prokuratora regionalnego.

IV. Ocena

A. W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności pytań prejudycjalnych

27. Spółka C i prokurator regionalny podnoszą w tym względzie różne argumenty [8].

28. Po pierwsze, spółka C i prokurator regionalny podnoszą w istocie, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny, ponieważ zmierza do uzyskania wykładni przepisów prawa krajowego, a związek z prawem Unii nie jest wystarczająco jasny.

29. Jednakże wystarczy przypomnieć orzecznictwo Trybunału, zgodnie z którym „[art.] 19 ust. 1 akapit drugi TUE znajduje […] między innymi zastosowanie w stosunku do każdego organu krajowego, który może rozstrzygać jako sąd kwestie dotyczące stosowania lub wykładni prawa Unii, a więc wchodzące w zakres dziedzin objętych tym prawem” [9]. Bezsporne jest, że ma to miejsce w niniejszej sprawie. Zarówno sąd pierwszej instancji (którego prawidłowość składu jest kwestionowana), jak i sąd drugiej instancji (który jest sądem odsyłającym i któremu na mocy prawa krajowego nie wolno dokonać kontroli tej nieprawidłowości lub którego uprawnienia w tym zakresie zostały uchylone przez prawo krajowe) mogą orzekać w kwestiach dotyczących stosowania lub wykładni prawa Unii. Muszą one zatem spełniać wymogi skutecznej ochrony sądowej.

30. Po drugie, prokurator regionalny podnosi, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy zasad organizacji wymiaru sprawiedliwości państwa członkowskiego, które – tak jak wszelkie kwestie dotyczące organizacji i funkcjonowania organów państwowych – należą do wyłącznej kompetencji tego państwa.

[8] Na rozprawie rząd polski wycofał swoje uwagi na piśmie, w tym zarzut niedopuszczalności, i przedstawił całkowicie nowe uwagi. Podniósł on w istocie, że (i) wymóg niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy stoi na przeszkodzie rozpoznaniu sprawy przez nowego sędziego, który został wyznaczony jako referent z rażącym naruszeniem przepisów krajowych dotyczących przydziału spraw; oraz że (ii) prawo Unii wymaga, aby sąd drugiej instancji odstąpił od stosowania przepisów krajowych, które uniemożliwiają mu zbadanie, czy powyższy wymóg został spełniony w pierwszej instancji.

[9] Wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Miasto Łowicz i Prokurator Generalny (C-558/18 i C-563/18, EU:C:2020:234, zwany dalej „wyrokiem Miasto Łowicz”, pkt 33, 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

31. Argument ten można odrzucić na podstawie utrwalonego orzecznictwa. Otóż „chociaż organizacja wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich należy do kompetencji tych ostatnich, to wciąż przy wykonywaniu tej kompetencji państwa członkowskie mają obowiązek dotrzymywać zobowiązań wynikających dla nich z prawa Unii” [10], a w szczególności z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE [11].

32. Po trzecie, prokurator regionalny twierdzi, że zgodnie z art. 51 Karty jej art. 47, którego dotyczą pytania prejudycjalne, nie ma zastosowania, ponieważ sprawa w postępowaniu głównym nie ma związku z prawem Unii. Ten brak możliwości stosowania owego postanowienia wzmacnia dodatkowo, w przypadku Rzeczypospolitej Polskiej, Protokół nr 30 w sprawie stosowania [Karty] do Polski i Zjednoczonego Królestwa.

33. Trybunał wyjaśnił różnicę między zakresami stosowania art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE i art. 47 Karty, wskazując, że „art. 47 [Karty] przyczynia się do poszanowania prawa do skutecznej ochrony sądowej każdego podmiotu, który dochodzi *w danej sytuacji* prawa przysługującego mu na podstawie prawa Unii, natomiast art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE ma na celu zapewnienie, by *system środków odwoławczych ustanowiony przez każde państwo członkowskie* gwarantował skuteczną ochronę sądową w objętych prawem Unii dziedzinach” [12].

34. Jestem zdania, że prawdą jest, iż sam spór w postępowaniu głównym nie wydaje się mieć związku z przepisem prawa Unii. Na poparcie swojego powództwa przeciwko pozwanej w postępowaniu głównym (spółce C) powódka (spółka S) powołała się bowiem jedynie na przepis prawa krajowego, a z kolei sąd odsyłający nie przedstawił żadnej wskazówki pozwalającej uznać, że ów przepis wykazuje jakikolwiek związek z prawem Unii. Wobec tego zgodnie z art. 51 ust. 1 Karty jej art. 47 nie ma jako taki zastosowania do sporu w postępowaniu głównym.

35. Jak wynika jednak z orzecznictwa Trybunału [13], w sytuacji takiej jak ta w niniejszej sprawie, niezależnie od faktu, iż art. 47 Karty nie ma jako taki zastosowania do sporu w postępowaniu głównym, pozostaje on istotny dla celów wykładni art. 19 ust. 1 TUE. W tym względzie Trybunał orzekł, iż „z uwagi na to, że art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE nakłada na wszystkie państwa członkowskie obowiązek ustanowienia środków niezbędnych do zapewnienia, w dziedzinach objętych prawem Unii, skutecznej ochrony sądowej w rozumieniu w szczególności art. *47 [Karty]*, to ostatnie postanowienie *powinno być należycie uwzględnione przy dokonywaniu wykładni art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE*” (wyróżnienie własne).

36. Po czwarte, prokurator regionalny podnosi w istocie, że pierwsze pytanie prejudycjalne nie jest „rzeczywiste”, ponieważ odpowiedź na to pytanie nie jest konieczna, aby sąd odsyłający mógł orzec w sporze w postępowaniu głównym.

[10] Wyrok z dnia 18 kwietnia 2024 r., OT i in. (Likwidacja sądu) (C-634/22, EU:C:2024:340, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

[11] Wyrok Miasto Łowicz, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo.

[12] Wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., Repubblika (C-896/19, EU:C:2021:311, pkt 52). Zobacz także opinia rzecznika generalnego A. Rantosa w sprawie C-718/21, Krajowa Rada Sądownictwa (Dalsze zajmowanie stanowiska sędziego) (EU:C:2023:150, pkt 20; przypisy 26–28).

[13] Wyrok z dnia 22 lutego 2022 r., RS (Skutki wyroków sądu konstytucyjnego) (C-430/21, EU:C:2022:99, zwany dalej „wyrokiem RS”, pkt 36, 37).

37. Moim zdaniem wystarczy zauważyć, że (i) sąd odsyłający wskazuje, iż rodzaj odnośnych nieprawidłowości wiąże się z ryzykiem podważenia domniemania niezawisłości sądu pierwszej instancji oraz że (ii) przepis prawa krajowego [14] uniemożliwia sądowi odsyłającemu wyciągnięcie konsekwencji z tych nieprawidłowości. Sąd odsyłający zmierza zatem do ustalenia, czy należy odstąpić od stosowania tego przepisu na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

38. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem „pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on odpowiedzialny i którego prawidłowość nie podlega ocenie Trybunału, korzystają z domniemania, iż mają znaczenie dla sprawy" [15].

39. Na podstawie powyższych rozważań jestem przekonana, że pytania przedstawione w niniejszej sprawie mogą zostać uznane przez Trybunał za „niezbędne", aby umożliwić sądowi odsyłającemu „wydanie wyroku" w zawisłej przed nim sprawie [16].

40. Po piąte, prokurator regionalny podnosi w istocie, że wbrew art. 94 lit. a) regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości sąd odsyłający nie przedstawił żadnego wyjaśnienia co do powodów wyboru poszczególnych przepisów prawa Unii wskazanych w przedstawionych pytaniach.

41. Jeśli chodzi o art. 2 oraz art. 6 ust. 1 i 3 TUE, należy stwierdzić, że sąd odsyłający nie przedstawia żadnych powodów, dla których zwraca się do Trybunału o dokonanie wykładni tych konkretnych przepisów. Jestem jednak zdania, że z uzasadnienia postanowienia odsyłającego wynika, iż zadane pytania dotyczą w istocie wykładni wymogów skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy stosownie do art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE. Co się tyczy art. 2 TUE, art. 19 TUE konkretyzuje wartość państwa prawnego wyrażoną w art. 2 TUE [17]. W tych okolicznościach oceny w odpowiedzi na zadane pytania należy dokonać w świetle art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 2 TUE i przy należytym uwzględnieniu art. 47 Karty [18].

B. Co do istoty

1. Uwagi wstępne

42. Zanim przejdę do pytań prejudycjalnych, uważam, że na wstępie należy odnieść się do szeregu zastrzeżeń podniesionych przez spółkę C i prokuratora regionalnego.

43. Po pierwsze, spółka C i prokurator regionalny kwestionują sposób przedstawienia przepisów prawa krajowego w postanowieniu odsyłającym, uznawszy, że owa prezentacja jest wybiórcza i jednostronna. Prokurator regionalny podnosi też, że prawo krajowe nie zawiera użytego przez sąd odsyłający pojęcia „rażącego naruszenia" przepisów dotyczących przydziału spraw i zmiany składu sądu, które kontrastuje z pojęciem „zwykłego naruszenia" (wynikającego z niezamierzonej omyłki, nieświadomości, przypadku czy przeoczenia).

[14] Artykuł 55 § 4 p.u.s.p.

[15] Zobacz wyrok Miasto Łowicz, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo.

[16] Ibidem, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo.

[17] Zobacz wyrok RS, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

[18] Zobacz wyrok z dnia 29 marca 2022 r., Getin Noble Bank (C-132/20, EU:C:2022:235, pkt 77–79).

44. Moim zdaniem wystarczy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem „tylko sąd krajowy jest kompetentny do ustalania i oceniania okoliczności faktycznych toczącego się przed nim sporu, jak również do interpretowania i stosowania prawa krajowego” [19].

45. W związku z tym Trybunał powinien oprzeć się na ocenie sądu odsyłającego, zgodnie z którą ponowny przydział sprawy innemu sędziemu referentowi w pierwszej instancji mógłby co do zasady doprowadzić do uchylenia wyroku wydanego w pierwszej instancji z powodu rażącego naruszenia lub rażącej nieprawidłowości w toku tego postępowania, podczas gdy art. 55 § 4 p.u.s.p. stanowi przeszkodę dla tego ewentualnego uchylenia.

46. Po drugie, spółka C i prokurator regionalny podnoszą w istocie, że przepisy dotyczące przydziału spraw i zmiany składu sądu są przepisami o charakterze wyłącznie administracyjnym i technicznym, których zasadniczym celem jest zapewnienie sprawiedliwego podziału obciążenia pracą i które ze względu na swój charakter raczej nie będą kanałem pozwalającym na wywieranie wpływu z zewnątrz, mianowicie przez organy władzy wykonawczej lub ustawodawczej. W związku z tym takie przepisy o charakterze administracyjnym i technicznym nie powinny wchodzić w zakres prawa Unii.

47. W tym względzie Trybunał orzekł już, że „ważne jest, by sędziowie byli chronieni przed ingerencją lub naciskami z zewnątrz, które mogłyby zagrozić ich niezależności. Normy mające zastosowanie do statusu sędziów i wykonywania przez nich obowiązków powinny pozwalać w szczególności na wykluczenie […] również bardziej pośrednich form oddziaływania, które mogą zaważyć na decyzjach danych sędziów, i w ten sposób wyłączyć brak przejawiania przez te organy oznak niezawisłości lub bezstronności, który to brak mógłby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w jednostkach w społeczeństwie demokratycznym” [20].

48. Wątpliwości wyrażone przez sąd odsyłający, gdy stwierdza on, że istnieje poważne ryzyko, iż naruszenia przepisów krajowych dotyczących (ponownego) przydziału spraw składom orzekającym mają w szczególności na celu umożliwienie danemu sędziemu – w wyniku porozumienia między zainteresowanymi sędziami – zastąpienia innego sędziego w konkretnej sprawie lub w określonych rodzajach spraw, wystarczą, aby uznać, że owe kwestie nie stanowią zagadnień o charakterze wyłącznie administracyjnym i technicznym, lecz są zagadnieniami, które należy oceniać w świetle wynikających z prawa Unii wymogów dotyczących gwarancji niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

49. Po trzecie, spółka C i prokurator regionalny podnoszą w istocie, że stosowanie przepisu prawa krajowego, który przewiduje nieważność postępowania, w przypadku gdy skład orzekający sądu jest niezgodny z prawem [21], może być ograniczone do nieprawidłowości odnoszących się do składu sądu jako całości, ale nie do obsady poszczególnych składów orzekających.

[19] Wyrok z dnia 8 czerwca 2016 r., Hünnebeck (C-479/14, EU:C:2016:412, pkt 36). Zobacz także wyrok z dnia 6 grudnia 2018 r., Preindl (C-675/17, EU:C:2018:990, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

[20] Wyrok z dnia 18 maja 2021 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România” i in. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 i C-397/19, EU:C:2021:393, pkt 197 i przytoczone tam orzecznictwo).

[21] Na przykład z art. 379 pkt 4 k.p.c.

50. Na wstępie należy zauważyć, podobnie jak uczynił to Trybunał w wyroku Simpson i HG [22], że „[z]godnie z utrwalonym orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [zwanego dalej »ETPC«] wprowadzenie w art. 6 ust. 1 zdanie pierwsze EKPC[[23]] wyrażenia »ustanowiony ustawą« ma na celu […] zapewnienie […] w szczególności[, by] zasad[a] państwa prawnego [była przestrzegana] i dotyczy[ła] nie tylko podstawy prawnej samego istnienia sądu, lecz *również składu orzekającego w każdej sprawie* oraz wszelkich innych przepisów prawa krajowego, których nieprzestrzeganie sprawia, że udział jednego lub kilku sędziów w rozpoznawaniu sprawy jest obarczony nieprawidłowością, co obejmuje w szczególności przepisy dotyczące niezawisłości i bezstronności członków danego sądu". W konsekwencji przepisy takie jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczące (ponownego) przydziału sprawy sędziemu referentowi są w sposób oczywisty istotne dla zweryfikowania, czy gwarancja niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy była przestrzegana.

51. W związku z tym, jak rząd polski podniósł na rozprawie, wynikający z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE wymóg zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu powinien być przestrzegany w przepisach krajowych dotyczących przydziału spraw sędziemu i zmiany składów sądu, zwłaszcza gdy są one połączone z przepisami krajowymi, które uniemożliwiają sądowi drugiej instancji zbadanie nieprawidłowości, które miały mieć miejsce przy dokonywaniu (ponownego) przydziału spraw w pierwszej instancji.

2. W przedmiocie obu pytań rozpatrywanych łącznie

52. Poprzez dwa pytania prejudycjalne, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o dokonanie oceny łącznego skutku nieprawidłowego stosowania przepisów dotyczących (ponownego) przydziału sprawy sędziemu referentowi i braku środka odwoławczego w tym zakresie, a także zgodności tego łącznego skutku z prawem Unii, w szczególności z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, rozpatrywanym w związku z art. 2 TUE i przy należytym uwzględnieniu art. 47 Karty.

53. Zajmę się pytaniami prejudycjalnymi w ten sposób, że: dokonam oceny, czy wymóg zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy obejmuje przepisy dotyczące (ponownego) przydziału spraw sędziom [zob. śródtytuł a) poniżej]; zbadam kwestię, czy wymóg prawa Unii, zgodnie z którym niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy powinien „zapewni[ć], w dziedzinach objętych prawem Unii, skuteczn[ą] ochron[ę] sądow[ą]", ma zastosowanie w niniejszej sprawie [zob. śródtytuł b) poniżej]; omówię test, jaki należy zastosować przy badaniu kwestii, czy nieprawidłowy (ponowny) przydział spraw sędziom może naruszać wymogi skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i czy powinno to prowadzić do stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji [zob. śródtytuł c) poniżej]; i wreszcie zbadam wpływ wyroku Trybunału Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów) [24] na niniejszą sprawę [zob. śródtytuł d) poniżej].

[22] Wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Review Simpson/Rada i HG/Komisja (Szczególna procedura kontroli orzeczeń) (C-542/18 RX-II i C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, zwany dalej „wyrokiem Simpson i HG", pkt 73 i przytoczone tam orzecznictwo). Wyróżnienie własne.

[23] Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisana w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwana dalej „EKPC").

[24] Wyrok z dnia 5 czerwca 2023 r. [C-204/21, EU:C:2023:442; zwany dalej „wyrokiem Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów)"].

a) W kwestii tego, czy wymóg zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy obejmuje przepisy dotyczące (ponownego) przydziału spraw sędziom

54. Na wstępie należy przypomnieć istniejące międzynarodowe wytyczne oraz orzecznictwo dotyczące gwarancji niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy w zakresie, w jakim dotyczy to systemów (ponownego) przydziału spraw. W tym względzie przepisy krajowe dotyczące wyznaczania i zmiany składów sądu zostały już zbadane w szczególności przez Komisję Wenecką [25] i przez ETPC.

55. Komisja Wenecka w swoim sprawozdaniu z dnia 16 marca 2010 r. [26] określa pewne standardy, które państwa powinny spełniać. Zaleca między innymi, aby (ponowny) przydział spraw sędziom podlegał obiektywnym i przejrzystym kryteriom ustanowionym przez prawo. Komisja Wenecka podkreśla też, że pojęcie sądu ustanowionego na mocy ustawy oznacza, iż przepisy krajowe powinny gwarantować niezawisłość i bezstronność nie tylko sądu jako całości, ale również poszczególnych sędziów [27]. Moim zdaniem wymóg ten musi rozciągać się nie tylko na takie przepisy per se, ale również na ich stosowanie, które także powinno być dokonywane w sposób obiektywny i przejrzysty, czyli w sposób niearbitralny.

56. Ponadto z orzecznictwa ETPC wynika, że wątpliwości strony postępowania co do niezawisłości i bezstronności sędziego są uzasadnione, jeżeli prawo krajowe *nie przewiduje wystarczających gwarancji proceduralnych, aby zapobiec wywieraniu wpływu na sąd* [28].

57. Takich ram prawnych brakowało w sprawie Miracle Europe Kft przeciwko Węgrom, w której sędzia przydzielający sprawy innym sędziom miał szerokie uprawnienia dyskrecjonalne. W wyroku tym [29] ETPC stwierdził, że z powodu ponownego przydzielenia sprawy w sposób dyskrecjonalny dany sąd nie jest sądem ustanowionym na mocy ustawy, wobec czego orzekł, że doszło do naruszenia prawa do rzetelnego procesu sądowego przewidzianego w art. 6 ust. 1 EKPC. Te ustalenia ETPC podkreślają, jak ważne jest to, aby (ponowny) przydział spraw sędziom odbywał się z pełnym poszanowaniem prawa oraz w sposób obiektywny i przejrzysty [30].

58. Możemy też oprzeć się na dotychczasowym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości.

59. W wyroku Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów) [31] Trybunał wypowiedział się w szczególności w przedmiocie przepisów krajowych przyznających prezesowi kierującemu pracą Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego (Polska) *prawo do dyskrecjonalnego*

[25] Komisja Wenecka, oficjalnie Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo, jest organem doradczym Rady Europy.

[26] Sprawozdanie w sprawie niezawisłości systemu sądowego, część I: Niezawisłość sędziów, przyjęte przez Komisję Wenecką na jej 82. sesji plenarnej w Wenecji w dniach 12–13 marca 2010 r., pkt 81, pkt 82 ppkt 16.

[27] Ibidem, pkt 77, 79.

[28] Zobacz J. Sillen, The concept of „internal judicial independence" in the case law of the European Court of Human Rights, *European Constitutional Law Review*, No 15, 2019, s. 121, z licznymi odniesieniami do stosownego orzecznictwa ETPC.

[29] Wyrok ETPC z dnia 12 stycznia 2016 r., CE:ECHR:2016:0112JUD005777413, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Miracle Europe", § 58.

[30] Jak wyjaśniono w doktrynie, „po przydzieleniu sprawy sędziemu […] nie można co do zasady przekazać tej sprawy innemu sędziemu lub innemu sądowi […] bez jego zgody, chyba że takie przekazanie jest uzasadnione względami prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości", to znaczy „przykładowo gdy sędzia lub izba, którym przydzielono sprawy wymagające szybszego niż zwykle rozpoznania (na przykład sprawy rodzinne lub karne), napotykają nieprzewidziane okoliczności, które mogą znacznie wydłużyć czas trwania postępowania ze szkodą dla interesów stron". S. Adam, Good administration of justice from an EU law perspective: striking balance between disciplinary liability and judicial independence, w: S. Adam, I. Dervaux, I. Grasso i F. Vaz Ventura (eds), *The Rule of law and good administration of justice in the digital era*, Bruylant, 2024, s. 158.

[31] Wyrok z dnia 15 lipca 2021 r., Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów) [C-791/19, EU:C:2021:596, zwany dalej „wyrokiem Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów)", pkt 172].

wyznaczania sądu dyscyplinarnego właściwego miejscowo do prowadzenia postępowań dyscyplinarnych przeciwko sędziom sądów powszechnych, *przy czym kryteria, którymi należy się kierować przy takim wskazaniu, nie zostały sprecyzowane w mających zastosowanie przepisach*.

60. Trybunał orzekł w tym wyroku, że „w braku takich kryteriów omawiane uprawnienie mogłoby być wykorzystywane w szczególności w celu przekazania danej sprawy konkretnym sędziom z pominięciem innych sędziów lub też w celu wywarcia nacisków na wyznaczonych w ten sposób sędziów” [32].

61. Jestem zdania, że owe ustalenia, oceniane w świetle zasady państwa prawnego, stają się istotne nie tylko w przypadku, gdy nie określono w prawie żadnego kryterium dotyczącego (ponownego) przydziału spraw sędziom, lecz również wtedy, gdy w przypadku braku kontroli sądowej, pomimo określenia takich kryteriów w przepisach prawnych, nie są one w ogóle stosowane lub nie są stosowane w sposób obiektywny i przejrzysty, ponieważ w takich sytuacjach mogą wystąpić podobne negatywne skutki.

62. Z powyższych rozważań wynika, że wymóg zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy stosownie do art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, interpretowany w świetle zasady państwa prawnego wyrażonej w art. 2 TUE, oznacza, że w przypadku gdy państwo członkowskie ustanowiło przepisy dotyczące (ponownego) przydziału spraw sędziom, przepisy te muszą być skuteczne i należy je stosować w sposób obiektywny i przejrzysty.

b) W kwestii, czy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, który wyraźnie wymaga zapewnienia „skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii”, ma zastosowanie w niniejszej sprawie

63. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału „zadaniem państw członkowskich jest ustanowienie systemu środków i procedur zapewniających skuteczną kontrolę sądową w […] dziedzinach [objętych prawem Unii]” [33]. Odzwierciedla to wyraźne brzmienie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

64. Ustanawiając taki system, państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia pełnej skuteczności zasady skutecznej ochrony sądowej, która stanowi zasadę ogólną prawa Unii. W tym kontekście Trybunał orzekł, że „art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE konkretyzuje wartość państwa prawnego wyrażoną w art. 2 TUE i nakłada w tym względzie na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia systemu środków odwoławczych i procedur zapewniających jednostkom poszanowanie ich prawa do skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii, a zasada skutecznej ochrony sądowej, do której odwołuje się art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, stanowi zasadę ogólną prawa Unii, ustanowioną obecnie w art. 47 [Karty]” [34].

65. Z mojej analizy powyżej (pkt 54–62 niniejszej opinii), z samego brzmienia Traktatu o Unii Europejskiej oraz z orzecznictwa Trybunału (pkt 63 i 64 niniejszej opinii) wynika, że w sytuacji, w której niezawisłość i bezstronność sądu, których wymaga art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, są podważane ze względu na nieprawidłowy (ponowny) przydział sprawy sędziemu, istnienie prawa do skutecznego środka odwoławczego i jurysdykcja sądu do egzekwowania tego prawa w celu

[32] Ibidem, pkt 173.

[33] Wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, pkt 34).

[34] Wyrok Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów), pkt 269, 286.

zbadania takiej zarzucanej nieprawidłowości mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia skutecznego stosowania wymogu zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

66. Wydaje się, że w niniejszej sprawie przepis prawa krajowego [35] przewiduje wyłączenie w całości przepisów dotyczących (ponownego) przydziału spraw spod wszelkiej kontroli sądowej w ramach apelacji. W związku z tym należy ocenić, czy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE – interpretowany w świetle art. 2 TUE, w zakresie, w jakim wyraża on zasadę państwa prawnego, i z należytym uwzględnieniem art. 47 Karty, który odzwierciedla prawo do skutecznego środka prawnego jako zasadę ogólną prawa Unii – stoi na przeszkodzie stosowaniu takiego przepisu krajowego w odniesieniu do (ponownego) przydziału spraw z tego względu, że jest on niezgodny ze wspomnianym art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

67. Wydaje się, że poprzez taki zakaz ustawodawca krajowy postanowił w sposób bezwzględny, iż nieprawidłowości dotyczące (ponownego) przydziału spraw w pierwszej instancji nie mogą być przedmiotem kontroli w postępowaniu apelacyjnym, podczas gdy – jak twierdzi sąd odsyłający w postanowieniu odsyłającym – niekoniecznie można wykluczyć, że odnośne nieprawidłowości wiążą się z ryzykiem istotnego naruszenia niezawisłości lub bezstronności składu sądu. Ze względu na rolę powierzoną sądom krajowym w ramach porządku prawnego Unii, a w szczególności w zakresie zapewnienia państwa prawnego, sądy te na każdym szczeblu powinny być zawsze postrzegane jako niezawisłe i bezstronne. Oznacza to nieuchronnie, że w przypadku gdy postępowanie przed sądem krajowym drugiej instancji opiera się na istnieniu wystarczających podstaw, by sądzić, że owo postrzeganie w odniesieniu do sądu pierwszej instancji budzi wątpliwości (co wydaje się na pierwszy rzut oka mieć miejsce w sprawie w postępowaniu głównym), stronie wnoszącej o przeprowadzenie takiej kontroli powinien przysługiwać skuteczny środek prawny.

68. W związku z tym moim zdaniem bezwzględny zakaz wnoszenia środków odwoławczych w takiej sytuacji byłby sprzeczny z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, zgodnie z którym państwa członkowskie ustanawiają za pośrednictwem swoich sądów krajowych „środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii”. Już sama okoliczność, że do sądu krajowego *można* wystąpić o dokonanie wykładni lub zastosowanie prawa Unii, wystarczy bowiem do tego, by postanowienie to znalazło zastosowanie [36].

69. W niniejszej sprawie sąd odsyłający ustalił, że ma miejsce nie tylko rażące naruszenie przepisów dotyczących (ponownego) przydziału spraw sędziom, lecz również, że nakłada się na to zakaz wnoszenia środków odwoławczych. Łączny skutek tych dwóch elementów może wzbudzić w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niepodatności sądu pierwszej instancji na wpływy wewnętrzne lub zewnętrzne oraz co do jego neutralności względem ścierających się przed nim interesów. Takie wątpliwości mogą, jak zauważył sąd odsyłający, prowadzić do braku widocznych oznak niezawisłości lub bezstronności tego składu sądu, co mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w jednostkach w społeczeństwie demokratycznym i w państwie prawnym [37].

[35] Artykuł 55 § 4 p.u.s.p.

[36] Zobacz S. Prechal, Article 19 TEU and national courts: A new role for the principle of effective judicial protection?, w: M. Bonelli, M. Eliantonio i G. Gentile (eds.), *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Volume 1: The Court of Justice's Perspective, Oxford, 2022, s. 23.

[37] Zobacz analogicznie wyrok Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów), pkt 112.

70. Ponadto takie bezwzględne wyłączenie w całości przepisów dotyczących (ponownego) przydziału sprawy spod wszelkiej kontroli w ramach apelacji podważyłoby istotę zasady, zgodnie z którą sprawiedliwość powinna być nie tylko wymierzana, ale także wymierzana w sposób widoczny dla wszystkich.

c) Test dotyczący nieprawidłowości w (ponownym) przydziale spraw sędziom, które mogą naruszać wymogi skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy

71. Z orzecznictwa Trybunału można wywnioskować, że nie każda nieprawidłowość musi prowadzić do stwierdzenia przez sąd drugiej instancji nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji i że z nieprawidłowości, które nie mają istotnego wpływu na istnienie skutecznego środka odwoławczego, nie muszą być wyciągane konsekwencje w postaci stwierdzenia nieważności [38].

72. Nie każda bowiem nieprawidłowość zaistniała przy dokonywaniu przydziału sprawy składowi sądu lub jej ponownego przydziału innemu składowi prowadzi ipso facto do naruszenia art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, w związku z czym nie każda nieprawidłowość tego rodzaju musi podlegać kontroli sądowej w postępowaniu odwoławczym.

73. Na przykład, jak Komisja wskazała na rozprawie, nieprawidłowe sporządzenie tabeli zastępstw lub nieprawidłowe uszeregowanie zawartych w niej nazwisk (na przykład nie w porządku alfabetycznym, lecz według daty urodzenia) wydają się na pierwszy rzut oka mieć charakter drugorzędny. Wydaje się bowiem, że co do zasady takie nieprawidłowości nie są w stanie naruszyć funkcjonowania krajowego systemu sądownictwa, a także gwarancji niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE. Artykuł ten ma na celu objęcie jedynie kwestii o określonej wadze lub o charakterze systemowym, w przypadku których zapewnienie odpowiedniego rozwiązania w krajowym systemie prawnym jest mało prawdopodobne [39].

74. W tym względzie można wskazać, że orzecznictwo ETPC odnosi się do kwestii wagi nieprawidłowości mogących stanowić, na podstawie „testu progowego", naruszenie prawa do „sądu ustanowionego ustawą" [40]. ETPC odnosi się w wyroku w sprawie Miracle Europe do „rażącego naruszenia" obowiązującego prawa krajowego. Jak wskazano powyżej, zasada skutecznej ochrony sądowej praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii, do której odnosi się art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, a tym samym wymóg zagwarantowania niezawisłości i bezstronności sądów, stanowi zasadę ogólną prawa Unii wynikającą z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim i obecnie potwierdzoną w art. 47 Karty [41]. Ponadto należy przypomnieć, że art. 52 ust. 3 Karty ma na celu zapewnienie niezbędnej spójności między prawami zawartymi w Karcie a odpowiadającymi im prawami zagwarantowanymi w EKPC, bez naruszania autonomii prawa Unii i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Do celów wykładni Karty należy zatem wziąć pod uwagę odpowiednie prawa zagwarantowane w EKPC

[38] Zobacz analogicznie wyrok Simpson i HG, pkt 75–80.

[39] Zobacz opinia rzecznika generalnego M. Bobeka w sprawach połączonych Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in. (od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:403, pkt 143 i nast.). Zobacz także opinia rzecznika generalnego E. Tancheva w sprawie Komisja/Polska (Niezależność sądów powszechnych) (C-192/18, EU:C:2019:529, pkt 115); oraz w sprawach połączonych Miasto Łowicz i Prokurator Generalny (C-558/18 i C-563/18, EU:C:2019:775, pkt 125); a także opinia rzecznika generalnego A. Rantosa, którą przytaczam w przypisie 12 do niniejszej opinii.

[40] Zobacz wyrok z dnia 1 grudnia 2020 r. w sprawie Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii, CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, §§ 235–290.

[41] Wyrok Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów), pkt 52.

jako próg minimalnej ochrony [42]. Taka spójność wykładni ma pierwszorzędne znaczenie dla zrozumienia, co stanowi naruszenie wymogów skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy.

75. W związku z tym moim zdaniem ów test powinien być ścisły i jedynie zarzuty rażącego naruszenia obowiązujących przepisów krajowych dotyczących (ponownego) przydziału spraw sędziom powinny uruchamiać prawo do kontroli sądowej w ramach postępowania apelacyjnego zgodnie z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, interpretowanym w świetle art. 2 TUE i art. 47 Karty, w zakresie, w jakim tylko takie naruszenia mogą budzić wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności sądu państwa członkowskiego.

76. Do sądu odsyłającego należy rozstrzygnięcie w przedmiocie takich zarzutów z uwzględnieniem następujących rozważań. Moim zdaniem z wyroku Simpson i HG można wywnioskować, że w przypadku gdy nieprawidłowość ma istotny charakter oraz istotną wagę, sprawia ona wrażenie, że inne instytucje nadużyły przysługujących im uprawnień dyskrecjonalnych, zagrażając prawidłowości skutku, do którego prowadzi dany proces, i wzbudzając w ten sposób w przekonaniu stron i jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości sędziego referenta lub niezależności sądu.

77. Do sądu odsyłającego należy zatem ustalenie charakteru i wagi nieprawidłowości oraz tego, czy (ponowny) przydział sprawy sędziemu pierwszej instancji był zgodny z obowiązującym prawem krajowym oraz z wymogiem zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w postępowaniu przed niezawisłym i bezstronnym sądem ustanowionym uprzednio na mocy ustawy, zgodnie z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, interpretowanym w związku z art. 2 TUE i przy należytym uwzględnieniu art. 47 Karty. Sąd odsyłający powinien dokonać oceny w świetle wszystkich istotnych okoliczności. Powinien on nie tylko skontrolować zgodność zmiany składu sądu z *prawem krajowym*, ale również zbadać w szczególności *okoliczności*, w jakich nastąpiła ta zmiana, a także kwestię, czy owa zmiana była oparta na arbitralnych względach.

78. Dokonując takiej oceny, sąd odsyłający powinien mieć na uwadze, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału „[w]ymóg niezależności sądów, który wynika z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, obejmuje dwa aspekty. Pierwszy aspekt [to aspekt] o charakterze zewnętrznym […] [, a d]rugi aspekt, o charakterze *wewnętrznym*, łączy się z pojęciem bezstronności i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu i ich odpowiednich interesów w odniesieniu do jego przedmiotu. Aspekt ten *wymaga przestrzegania obiektywizmu oraz braku wszelkiego interesu w rozstrzygnięciu sporu poza ścisłym stosowaniem przepisu prawa*” [43].

79. Moim zdaniem te dwa aspekty – zewnętrzny i wewnętrzny – stanowią część testu mającego na celu ustalenie, czy szczególna sytuacja, w której sprawa została (ponownie) przydzielona sędziemu referentowi w pierwszej instancji, jest takiego rodzaju i takiej wagi, że stwarza rzeczywiste ryzyko, że a) *pozostałe osoby lub organy administracyjne w ramach samego wymiaru sprawiedliwości* będą mogły skorzystać z nienależnych im uprawnień dyskrecjonalnych, zagrażając *prawidłowości skutku, do którego prowadzi (ponowny) przydział spraw sędziom*, oraz że b) wynik takiego (ponownego) przydziału mógłby podważyć obiektywizm i brak wszelkiego „interesu w rozstrzygnięciu sporu” i wzbudzić tym samym w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności odnośnego sędziego lub sędziów.

[42] Wyrok z dnia 6 października 2020 r., La Quadrature du Net i in. (C-511/18, C-512/18 i C-520/18, EU:C:2020:791, pkt 124 i przytoczone tam orzecznictwo).

[43] Wyrok RS, pkt 41; wyróżnienie własne.

80. Wynika z tego, że do sądu odsyłającego należy rozstrzygnięcie, w świetle wszystkich istotnych okoliczności, czy nieprawidłowe stosowanie w sprawie w postępowaniu głównym przepisów krajowych dotyczących (ponownego) przydziału spraw sędziom jest tego rodzaju, że stanowi naruszenie wymogu zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy, co wymaga, aby postępowanie w pierwszej instancji zostało uznane za nieważne w celu zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w dziedzinach objętych prawem Unii.

d) Wpływ wyroku Trybunału Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów)

81. W dniu 5 czerwca 2023 r., po złożeniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w niniejszej sprawie, Trybunał miał okazję orzec, że art. 55 § 4 p.u.s.p. (ten sam przepis, którego dotyczy postępowanie główne) narusza art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 Karty.

82. W szczególności w wyroku Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów)[44] Trybunał orzekł, że naruszenie wynika z okoliczności, iż art. 55 § 4 p.u.s.p. ustanowił zakazy, które mogą być stosowane w sposób bardziej ogólny, niezależnie od ewentualnych zastrzeżeń jednostki opartych na tym, że przepisy krajowe dotyczące w szczególności czy to przydziału spraw, czy to wyznaczania i zmiany składu sądu albo stosowanie takich przepisów byłyby sprzeczne z wymogami prawa Unii nieodłącznie związanymi z prawem do niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

83. W konsekwencji w następstwie wydania tego wyroku, w którym stwierdzono niezgodność art. 55 § 4 p.u.s.p. z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 Karty, polskie sądy krajowe powinny odstąpić od stosowania[45] tego art. 55 § 4 do czasu jego uchylenia przez polskiego ustawodawcę zgodnie z art. 260 ust. 1 TFUE[46] i zasadą lojalnej współpracy (art. 4 ust. 3 TUE). Stosownie do orzecznictwa Trybunału wymóg ten wynika z zasady pierwszeństwa prawa Unii, która „zobowiązuje sąd krajowy […] do odstąpi[enia] od stosowania, z mocy własnych uprawnień, wszelkich uregulowań lub praktyk krajowych, […] które są sprzeczne z bezpośrednio skutecznym przepisem prawa Unii”[47]. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem art. 19 ust. 1 akapit drugi ma taki skutek[48].

84. Z powyższych rozważań wynika, że sądy polskie powinny obecnie [w następstwie wyroku Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów)] odstąpić od stosowania art. 55 § 4 p.u.s.p. i tym samym mogą one w niniejszym wypadku zastosować art. 379 pkt 4 k.p.c. lub jakikolwiek inny znajdujący zastosowanie przepis prawa krajowego w celu ustalenia, czy sprawa w pierwszej instancji została (ponownie) przydzielona sędziemu referentowi w sposób prawidłowy, to znaczy zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego oraz z wymogami niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy, zapewniając w ten sposób skuteczną ochronę sądową ustanowioną w art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE rozpatrywanym w związku z art. 2 TUE i przy należytym uwzględnieniu art. 47 Karty.

44 Punkt 226, 227.

45 Zobacz także wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., YP i in. (Uchylenie immunitetu i zawieszenie sędziego) (C-615/20 i C-671/20, EU:C:2023:562, pkt 61–64 i przytoczone tam orzecznictwo). Zobacz ponadto wyrok Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów), pkt 271.

46 Na rozprawie okazało się, że według stanu na dzień 7 marca 2024 r. przepis ten nie został jeszcze uchylony.

47 Wyrok Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów), pkt 228 i przytoczone tam orzecznictwo.

48 Ibidem, pkt 78 i przytoczone tam orzecznictwo.

V. Wnioski

85. Proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania prejudycjalne zadane przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska) w następujący sposób:

Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE, interpretowany w świetle art. 2 TUE i z należytym uwzględnieniem art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,

należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu przewidującemu bezwzględny zakaz wnoszenia środków odwoławczych w przypadku naruszenia przepisów krajowych dotyczących (ponownego) przydziału spraw sędziom, jeżeli takie naruszenie stwarza rzeczywiste ryzyko, że a) pozostałe osoby lub organy administracyjne w ramach samego wymiaru sprawiedliwości będą mogły skorzystać z nienależnych im uprawnień dyskrecjonalnych, zagrażając prawidłowości skutku, do którego prowadzi (ponowny) przydział spraw sędziom, oraz że b) wynik takiego (ponownego) przydziału mógłby podważyć obiektywizm i brak wszelkiego interesu w rozstrzygnięciu sporu poza ścisłym stosowaniem przepisu prawa i wzbudzić tym samym w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności odnośnego sędziego lub sędziów.

Sąd odsyłający powinien odstąpić od stosowania takiego przepisu prawa krajowego i zastosować art. 379 pkt 4 ustawy Kodeks postępowania cywilnego lub jakikolwiek inny znajdujący zastosowanie przepis prawa krajowego w celu zbadania, w świetle wszystkich istotnych okoliczności, czy nieprawidłowe stosowanie przepisów krajowych dotyczących (ponownego) przydziału spraw sędziom jest takiego rodzaju i takiej wagi, że stanowi naruszenie wymogu zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy i uzasadnia stwierdzenie nieważności postępowania w pierwszej instancji w celu zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w dziedzinach objętych prawem Unii.